

АНОТАЦІЯ

Кибіч Я. В. Брекзит у європейському медіадискурсі: передумови, характер, наслідки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 052 Політологія. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2023.

У дисертації здійснено комплексне дослідження Брекзиту в європейському медійному дискурсі, історичних та політичних передумов цього процесу, характеру висвітлення в медійному просторі Великої Британії, країн-учасниць Європейського Союзу, США та Канади, його вплив на геополітичну ситуацію в Європі та світі. Проаналізовано теоретико-концептуальні засади інтеграційних/дезінтеграційних процесів середини ХХ століття в Європі. Автором розглянуто найвідоміші концептуальні підходи європейської інтеграції, окреслено їх теоретичне обґрунтування, загальний розвиток, відмінності, порівняльне співвідношення та практичне застосування. Встановлено, що підґрунтям для розвитку сучасних теоретико-концептуальних підходів європейської інтеграції є такі теорії міжнародних відносин як політичний реалізм, політичний ідеалізм, марксизм та модернізовані їх варіації – неореалізм, неолібералізм та неомарксизм. Виокремлено такі основні концепції європейської інтеграції: федералізм, функціоналізм, неофункціоналізм, міждержавний підхід (інтерговернменталізм). Зі збільшенням темпів розширення інтеграції в Європі все більшого значення почала набувати політика багаторівневості у формуванні європейського геополітичного простору. В цей час почали формуватися такі концепції європейської інтеграції як: «Europe à la carte» (секторальна, вибіркова інтеграція) чи концепція «Європейського меню», «Європа різних швидкостей» та «Змінних геометрій» («концентричних кіл», «сходинкової» інтеграції).

Автором охарактеризовано закономірності формування британського особливого підходу до процесу інтеграції в Європейське Співтовариство. Оцінено вплив євроскептичної позиції британських політичних партій та урядів на позиціонування Сполученого Королівства в Європі, відтак і відповідне

ставлення до розширення меж інтеграції ЄС не тільки в економічному, а й політичному напрямку. Запропоновано хронологію основних етапів у формуванні відносин між Сполученим Королівством та Європейською спільнотою. Встановлено, що специфічність геополітичного курсу Великої Британії з метою збереження особливого статусу у відносинах з континентальною Європою, надання абсолютної переваги власним національним інтересам над спільними європейськими, стали причиною сумнівів стосовно питання вступу до ЄЕС.

З моменту приєднання до Європейської економічної спільноти (ЄЕС) у 1973 році Велика Британія двічі проводила загальнонаціональний референдум, ключовим питанням якого було членство країни у європейському об'єднанні. Перший з них відбувся через два роки після вступу в ЄЕС, у 1975 році, проте за результатами голосування більшість громадян воліла залишитися у євроспільноті. Другий референдум щодо членства в ЄС відбувся 24 червня 2016 року, і тоді 52% британців проголосували за вихід країни зі складу Євросоюзу.

Автором означено, що дослідження виходу Великої Британії зі складу Європейського Союзу, з подальшим резонансом цієї події в медійному дискурсі, неможливе без ґрунтовного розуміння історичних та політичних передумов Брекзиту, особливостей формування взаємин з континентальною Європою, зовнішньополітичних кроків Сполученого Королівства та внутрішньополітичної ситуації всередині держави. Відтак, у дисертаційному дослідженні проаналізовані концептуальні, теоретичні доробки визначних дослідників політичної науки, праці яких присвячені процесам євроінтеграції та дезінтеграційним тенденціям в Європі.

Основний акцент у роботі зроблено на дослідженні медійного дискурсу, спричиненого виходом Сполученого Королівства зі складу ЄС. Дослідження цієї тематики, в силу своєї новизни, тільки набирає обертів. Автором здійснено комплексний аналіз британського, європейського, канадського, американського медіа простору, що дало змогу показати, яким чином провідні медіа світу транслювали цей історичний етап, та як цей процес впливав на громадську думку. Підґрунтям вивчення європейського медійного дискурсу процесу Брекзит

стали матеріали засобів масової інформації, новинних агентств, національних періодичних видань, таблоїдів, соціальних медіа, аналітичних центрів, соціологічних досліджень Британії, провідних країн-членів ЄС, Канади та США.

Дослідивши передумови та причини дезінтеграційних тенденцій у медійному дискурсі Великобританії автором встановлено, що британська модель співпраці з ЄС та євроскептичний вектор у зовнішній політиці Британії має глибоке та міцне коріння. Ключову роль у формуванні такого політичного світогляду займають особливості історичного розвитку, імперське минуле, політична система, національна ідентичність. Вибудована особлива позиція Великобританії у відносинах з країнами-членами ЄС, була обумовлена як геополітичними цілями Об'єднаного Королівства, так і суто економічними та ідеологічними розбіжностями з континентальною Європою. Це, зрештою, дало початок активним дискусіям щодо виходу країни з ЄС, які досягли своєї вершини в 2016 році, коли відбувся національний референдум, у результаті якого з невеликою перевагою перемогли прихильники Brexit.

З'ясовано, що особливо важливу роль у розповсюдженні євроскептичних настроїв серед населення Великобританії відіграли медіа та ЗМІ. Автором опрацьовано матеріали провідних британських періодичних та таблоїдних видань. Дані дослідження показують, що Брекзит став прикладом майстерної маніпуляції фактами і цифрами, ефективного продукування і поширення «вірусної інформації» за допомогою ЗМІ, які в епоху цифрових комунікаційних технологій стали особливо результативним інструментом для впливу на громадську думку та політичні настрої. З'ясовано, що загальна вульгаризація, таблоїдизація медійного супроводу Брекзиту в провідних новинних виданнях країни, стали причиною поглиблення розколу британського суспільства і спрацювали на збільшення прихильників виходу країни зі складу Євросоюзу.

Доведено, що успіх кампанії «Leave» значною мірою став результатом того, що більша частина громадськості вже була євроскептично налаштована за допомогою медіа ще задовго до початку кампанії про вихід Великобританії з ЄС. Про-Брекзит кампанія змогла вибудувати свою стратегію навколо заздалегідь встановлених, болючих та актуальних для британців тем суверенітету та

імміграції. Такий підхід став ключем до перемоги, оскільки їхні аргументи сприймалися громадськістю виключно позитивно.

Окрім того, який вплив на процес Брекзиту мали провідні британські періодичні видання та новинні агенції, автором досліджено, яку роль у медійному дискурсі зайняли соціальні медіа. Встановлено, що у 2016 році просування соціальних мереж, як джерела новин значно зросло та більше третини громадян Великобританії використовували соцмережі, як основне джерело інформації про референдум. Цей показник зріс до 61% серед громадян віком від 16 до 24 років. Основна боротьба точилася в таких соціальних мережах як Facebook, Twitter, YouTube. Хоча кампанія «Remain» мала ряд теоретичних переваг та підтримку керуючої партії, їй не вдалося досягти такого успіху, який отримали її конкуренти з «Leave» табору.

Враховуючи вагомість наслідків Брекзиту для геополітичної ситуації в світі, та резонанс серед британського населення після отримання результатів голосування, дискурс навколо цієї теми продовжив набирати обертів. Автором охарактеризовано, як відбувалося переосмислення Брекзит у громадській думці британців. Проаналізовано дані соціологічних опитувань провідних аналітичних дослідницьких центрів, серед яких YouGov, British Election Study, British Social Attitudes Survey, Deltapoll, Kantar, NatCen Social Research, Savanta ComRes, Opinium. Результати соціологічних досліджень показують, що більша частина виборців, що голосували за «Leave» кампанію, та вихід Британії з ЄС сьогодні знову віддали б свій голос так само, як і в 2016 році.

Проаналізовано процес Брекзит у медійному дискурсі провідних європейських ЗМК. Встановлено, що та частина європейських ЗМІ, які зайняли чітку позицію щодо Brexit, менше 10% позитивно відгукувались про Brexit, на відміну від 74% тих представників європейського сегменту медіа, що були проти та активно критикували це рішення. Дані дослідження показують, що голосування Великобританії за вихід з Європейського Союзу в червні 2016 року сприймалося в європейському публічному просторі та транслювалося в національних медіа майданчиках, як поточна криза з перспективою глобальних масштабів.

«Розлучення» Сполученого Королівства з Євросоюзом сколихнуло не тільки держави континентальної Європи, а здобуло широкого резонансу за океаном. Автором оцінено вплив Брекзиту на позицію союзників щодо нової ролі Великої Британії в Європі (на прикладі США та Канади). Охарактеризовано англо-американські «особливі відносини» в розрізі нової реальності. Встановлено, що переговори про Брекзит неабияк стурбували американський уряд та керівництво держави, які відверто були проти виходу Великобританії зі складу ЄС, вважаючи цей крок необдуманим та хибним. Однак, найближчим часом цей безпрецедентно міцний союз не втратить свого значення для обох країн, хоча існує помітна нерівноправність та потреба для Великобританії знаходити рівновагу між атлантичним та європейським напрямками політики.

Власне тому у медійному дискурсі США проблема Брекзиту займала особливо важливе місце, враховуючи традиційну концентрацію новинного контенту навколо внутрішньої ситуації в державі. Проаналізовано матеріали американського новинного видання CNN. Встановлено, що переважна більшість матеріалів аналітичного характеру на цьому новинному каналі присвячені висвітленню критики офіційного Лондона, прем'єр-міністра Б. Джонсона та його уряду через складну економічну ситуацію, що виникла після підписання нової торгової угоди з ЄС.

Водночас дослідження канадського медіапростору, позиції політичного істеблїшменту та громадськості стосовно виходу Великої Британії зі складу ЄС показало, що Канада зацікавлена в тісному партнерстві, як з Сполученим Королівством, так і з Євросоюзом після Brexit. Така співпраця, має всі шанси стати економічно та політично вигідною для кожної зі сторін. Згідно з результатами дослідження, громадяни Канади віддають перевагу відносинам з ЄС на противагу співпраці з Великою Британією, яка вийшла зі складу блоку. Однак існують чіткі відмінності у сприйнятті між прихильниками різних політичних партій, а отже, Brexit має потенціал стати політично спірним питанням в Канаді.

Розглянуто проблему Брекзиту крізь призму українського євроінтеграційного курсу. Варто сказати, що методи та стратегія британської

моделі співпраці в євроінтеграційному спрямуванні держави не є еталоном для використання Україною, оскільки Великобританія боролася за вихід з ЄС на рівних правах, а Україна спрямувала свій зовнішньополітичний курс на досягнення рівноправного членства. Британська модель євроінтеграції насамперед показує, яких помилок варто уникати при переговорах чи співпраці з ЄС. Автором охарактеризовано ймовірні ризики, з якими може стикнутися Україна в пост-Брекзит Європі та Британії. Одним з них є переосмислення значущості українського питання у Великій Британії. Брекзит поставив під сумнів поняття споконвічної європейської єдності та сколихнув нову хвилю євроскептицизму в Європі, але не в Україні. Встановлено, що від'єднання Сполученого Королівства від ЄС стане причиною змін в економічній, політичній, культурній сфері відносин цих політичних акторів, та України зокрема. Підтримка Великобританією українців у війні проти повномасштабного вторгнення російської федерації доводить, що євроінтеграція має особливі перспективи для України, яка не лише годує півсвіту, але й боронить усю цивілізовану Європу від навали неонацистів.

Ключові слова: Брекзит, мас-медіа, ЗМІ, медіадискурс, європейська інтеграція, євроскептицизм, громадська думка, Велика Британія, ЄС, зовнішня політика, політична участь, Україна.